

Nr 139.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 172, s. 272—277 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 2 januari 1953, föreslagit riksdagen att till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t i propositionen nr 126, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 27 februari 1953, jämte redogörelse för den under skolöverstyrelsens ledning pågående allmänna försöksverksamheten framlagt de förslag rörande statsbidrag till försöksdistrikten samt studiehjälp åt elever i försöksdistrikten, som framgå av den följande redogörelsen.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft vissa i det följande redovisade motioner.

Erfarenheter av den allmänna försöksverksamheten.

Skolöverstyrelsen har avgivit redogörelse för försöksverksamheten läsåret 1951/52. Försöken med enhetsskoleorganisationen nådde detta läsår inom de första försöksdistrikten klass 7 och hade därmed förts upp på enhetsskolans högstadium. Verksamheten omfattade sammanlagt 25 distrikt. Antalet läraravdelningar ökade från 379 till 682 och antalet barn i försöksavdelningarna från 7 259 till 14 635. Utanför försöksdistrikten medgavs för vissa städer anordningar enligt stockundssystemet (övergång från folkskolans sjätte klass till klass 2⁴ eller 3⁵ i realskola); för vissa andra städer fattades principbeslut om inrättande av inbyggda treåriga realskollinjer i folkskola. Under ifrågakvarande läsår fortsattes vidare den s. k. 1947 års försöks-

verksamhet i Stockholm med treåriga realskolor inom folkskolans ram samt verksamheten med inbyggda femåriga linjer (Stockholms sångklasser m. fl.). Slutligen förekom försök av olika slag även vid vissa högre skolor. Beträffande det närmare innehållet i skolöverstyrelsens redogörelse torde få hänvisas till propositionen nr 126, avsnitt I, s. 2—12.

Departementschefen har anfört följande.

De stora årskullarna från 1940-talet börjar nu vara framme vid den ålder, där övergången till högre skolor brukar ske. Enhetsskolan kan icke mottaga alla dessa lärjungar. Den befinner sig ännu på experimentstadiet och kan icke utbyggas alltför mycket, innan erfarenhet har vunnits även av arbetet på dess högsta stadium. Nya statliga realskolor skall å andra sidan icke vidare inrättas. Under sådana omständigheter måste statsmakterna visa förståelse för kommunernas strävan att utbygga folkskolans högstadium med nya linjer av olika slag, även sådana som leda till allmän eller praktisk realexamen.

I viss mån tillgodoses därigenom även det krav på allsidighet i försöksverksamheten, som uppställts av 1950 års riksdag. Sålunda torde den organisation av treåriga praktiska linjer med praktisk realexamen som mål, vilken har medgivits för Halmstads skoldistrikt, kunna ses som ett led i de av 1950 års riksdag begärda försöken med olika former av praktiska realskolor och deras anknäpning till enhetsskolan, ehuru linjerna organisatoriskt tillhör den gamla organisationen. Särskilt när det gäller de inbyggda teoretiska linjerna, är dock experimentsynpunkten icke den dominerande. Huvudmotiveringen ligger i det starka behovet av nya bildningsmöjligheter på realskolestadiet i stället för de statliga realskolor, som icke längre upprättas.

Den av skolöverstyrelsen meddelade tillvalsstatistiken från de första försöksdistrikten ger vid handen, att icke mindre än 52,8 procent av lärjungarna i sjunde klassen har valt den kombination, som närmast motsvarar den nuvarande teoretiska realskolan. Procenten är hög, ehuru kanske inte högre än man måst vänta. Höstterminen 1951 övergick icke mindre än omkring 36 procent av årskullen till frivilliga högre skolor på realskolestadiet. Av naturliga skäl är något högre tal att motse i distrikt, där alla lärjungar skall fortsätta på realskolestadiet och sålunda måste träffa valet mellan teoretisk och praktisk studiegång. Jag kan dock instämma med skolöverstyrelsen i att siffrorna är »i viss mån oroväckande». Det brådskar därför med realiserandet av det praktiska studiemål, som uppställdes vid principbeslutet om enhetsskolan. Först nästa läsår har dock enhetsskolan kommit så långt, att försöken med förberedande yrkesutbildning inom enhetsskolans ram kan taga sin början. Det är av största vikt, att detta arbete försiggår under så gynnsamma betingelser som möjligt.

Skolöverstyrelsens rapporter från försökskommunerna tyder på att dessa anser sig icke ha erhållit den ekonomiska hjälp från statens sida, som skäligen borde komma dem till del. Jag skall i det följande taga ståndpunkt till statsbidragssystemet för försöksdistrikten.

Statsbidrag till försöksdistrikten.

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 126 (avsnitt II, s. 14—44) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade särskilda grunder beträffande statsbidrag till försöksdistrikten ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att i de skilda hänseenden, som departementschefen angivit, meddela bestämmelser rörande statsbidrag och därmed sammanhängande förhållanden i avseende å försöksskolornas högstadium, dels ock till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 156 000 kronor.

Inledning.

I propositionen 1950: 133 angående vissa riktlinjer för enhetsskolans ledning och lokala organisation anförde departementschefen (s. 17 f.) bland annat följande.

Med spørsmålet om statlig eller kommunal skola sammanhänger frågan om fördelningen mellan staten och kommunerna av kostnaderna för skolväsendet. Skolkommissionen har här endast helt allmänt uttalat, att dessa kostnader böra så långt som möjligt åvila statsverket och att statens bidrag bör utgå automatiskt utan närmare statlig prövning, så länge skolväsendet hålles inom ramen för en av staten angiven minimistandard. Först i fråga om utgifter därutöver bör bidragsrätten närmare prövas.

Kostnadsfördelningen är ett mycket invecklat problem, som det icke är möjligt att utan föregående noggrann utredning taga ställning till. Hur mycket staten å ena och kommunerna å andra sidan böra svara för och om staten ens kan påtaga sig hela merkostnaden för skolreformen äro frågor, som jag icke nu kan besvara. Jag kan endast rent allmänt framhålla, att jag finner det önskvärt, att staten kan ikläda sig huvudparten av kostnaderna. Detta synes angeläget för att ej bristande ekonomiska förutsättningar på sina håll skola hindra eller försena reformens genomförande.

Under erinran om att den s. k. allmänna statsbidragsutredningen tillkallats på våren 1949 för att utreda statsbidragssystemet i dess helhet, uttalade därefter departementschefen, att resultatet av denna utredning syntes böra avvaktas. Med hänsyn till den tänkta ordningen för skolreformens genomförande syntes en lösning av statsbidragsfrågan ej vara överhängande. Endast för försöksdistriktens del torde den aktualiseras relativt snart men finge då lösas genom provisoriska bestämmelser.

Till och med läsåret 1950/51 var det tekniskt möjligt att tillämpa de för den nuvarande folkskolan gällande statsbidragsbestämmelserna även beträffande försöksdistrikten. Läsåret 1951/52 nådde försöksverksamheten för första gången upp i enhetsskolans högstadium. Framför allt av den anledningen, att undervisningen på högstadiet skall bestridas av ämneslärare, måste då bland annat vissa nya statsbidragsbestämmelser tillskapas. Frågan härom behandlades i propositionen 1951: 155 angående anställnings-

och avlöningsförhållanden för vissa lärare vid skolor i försöksdistrikt m. m. I fråga om merkostnaderna för försöksverksamheten på högstadiet uttalade föredragande statsrådet därvid följande (s. 31).

Försöksverksamheten är ett riksintresse, som icke bör medföra större kostnader för de i verksamheten deltagande skoldistrikten än för andra liknande distrikt eller större kostnader än försöksdistrikten eljest skulle ha haft för sitt folkskoleväsende, om i stället för försöksskola inrättats 7-årig, 8-årig respektive 9-årig folkskola i vederbörande distrikt.

Detta uttalande föranledde ingen erinran från riksdagens sida (SU 126; Rskr 207).

Frågan om fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för försöksverksamheten berördes även av statsutskottet i dess utlåtande 1952: 174 i anledning av propositionen 1952: 149. Propositionen behandlade i ett särskilt avsnitt vissa frågor om statsbidrag till försöksdistrikt med statlig realskola. Utskottets åsyftade uttalande — vilket ej föranledde någon riksdagens erinran — är av följande innehåll.

I anslutning till de uttalanden som vid 1950 års riksdag gjordes, berörande den nioåriga enhetsskolan, vill utskottet framhålla, att det ekonomiska stöd som lämnas till kommuner med försöksverksamhet av denna art fastställs till sådana belopp, att kommunerna verkligen erhålla kompensation för de ökade utgifter de påtagit sig för att bedriva en försöksverksamhet, som måste betraktas som en hela rikets angelägenhet. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer detta problem och för riksdagen framlägger de förslag, som förverkligandet av de av 1950 års riksdag gjorda uttalandena i ämnet kan påfordra.

De bestämmelser, som den 8 juni 1951 utfärdats med stöd av riksdagens beslut i anledning av den förutnämnda propositionen 1951: 155 är av provisorisk karaktär och gäller till och med läsåret 1953/54. Bestämmelserna innebär i huvudsak följande.

Till försöksverksamhet på enhetsskolans lågstadium och mellanstadium utgår statsbidrag enligt samma bestämmelser som för motsvarande stadium av folkskolan.

Beträffande lärarlöner inom försöksskolornas högstadium gäller, att statsbidrag utgår till avlöning åt ämneslärare efter samma grunder som till avlöning av folk- och småskollärare, till arvoden åt timlärare i den utsträckning skolöverstyrelsen bestämmer samt till avlöning åt övningslärare i enlighet med vad som tillämpas för övningslärare inom folkskolan. Detta innebär att de kostnader för lärarlöner, som faller på kommunerna, i regel utgöres av dels kommunbidrag för varje hel ämneslärartjänst till samma belopp, som enligt 3 § 4 mom. kungörelsen 1948: 208 skall avdragas från statsbidraget för folkskollärartjänst (1 000—2 200 kronor per år beroende på hyresgruppen), dels arvoden till timlärare i den mån kommunen anlitat sådana utöver det antal timlärartimmar, som skolöverstyrelsen fastställt, dels ock 22 procent av kostnaderna för avlöning av övningslärare.

Till uppförande av skolbyggnader för enhetsskolan, till anordnande av

skolskjutsar och inackordering, till förhyrande av skollokaler, till undervisningsmateriel och till skolmåltider m. m. utgår på högstadiet statsbidrag enligt de för folkskolan gällande bestämmelserna. Däremot utgår inget statsbidrag till uppförande av tjänstebostäder för lärarna på högstadiet.

Beträffande försöksdistrikt med statlig realskola innebär riksdagens beslut i anledning av propositionen 1952: 149 huvudsakligen följande.

Samordnandet av enhetsskolan och realskolan kan ske antingen genom att realskolan successivt avvecklas och ersättes med enhetsskolans högstadium eller på så sätt att realskolan bibehålles som en statlig sektion av skolväsendet i kommunen. Det ankommer på Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall pröva vilket alternativ som skall användas. Vid det förra alternativet utgår statsbidrag — utöver vad som följer av nyssberörda bestämmelser av den 8 juni 1951 — enligt följande grunder. För det antal heltidstjänster i läroämnena, vilket av skolöverstyrelsen prövas erforderligt för undervisningen i realskolans tre högsta klasser läsåret före ombildningens början, beräknas avdrag å statsbidraget på vanligt sätt enligt kungörelsen 1948: 208 angående statsbidrag till avlönande av folk- och småskollärare m. m. Kommunen erhåller därefter av statsmedel ett fyllnadsbelopp, som för ombildningstidens första år är en tredjedel och för det andra året två tredjedelar av det beräknade avdragsbeloppet samt för tredje året lika stort som detta belopp. De kostnader som eljest bestrides av termins- och inskrivningsavgifter övertages av kommunen. Staten bidrager dock till ljus- och vedkassornas utgifter med skillnaden mellan medeltalet av sådant bidrag under de tre budgetåren närmast före ombildningens början och det belopp, varmed bidraget i vanlig ordning utgår till den successivt krympande realskolan. I det senare alternativet bibehålles den statliga realskolan. Termins- och inskrivningsavgifter skall dock upphöra och motsvarande kostnader övertagas av kommunen i den mån de ej täckes genom statens bidrag till ljus- och vedkassan eller genom andra inkomstkällor.

Med vederbörligt bemyndigande tillkallade departementschefen den 10 april 1953 sex sakkunniga för omprövning av grunderna för följande statsbidrag på folkskoleväsendets område, nämligen statsbidragen till vissa byggnadsarbeten, till tjänstebostäder och till anordnande av skolmåltider, samt för utredning av vissa i samband därmed stående frågor.

Den 6 juni 1952 har Kungl. Maj:t uppdragit åt nämnda sakkunniga att tillika verkställa en allmän översyn av frågorna om statsbidrag till de skol-distrikt, i vilka bedrivs försök med nioårig enhetsskola, samt att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de åtgärder, vartill en dylik översyn kunde anses ge anledning. De sakkunniga — som antagit benämningen *sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område* — har i första hand verkställt sistnämnda översyn och den 20 januari 1953 avgivit utredning och förslag i ämnet.

Principiella synpunkter på frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

Försöksdistriktens ståndpunkt beträffande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun sammanfattas av de sakkunniga sålunda.

Försöksdistrikten synes icke vilja acceptera det av föredragande statsrådet i propositionen 1951:155 gjorda uttalandet, att med merkostnader borde förstås den ökning av kostnaderna, som genom försöksverksamheten åsamkas skoldistriktet utöver kostnaderna för 7-årig, 8-årig eller 9-årig folkskola. Den av distriktet företrädda meningen synes i stället vara att, eftersom distriktet utan försöksverksamhet icke skulle ha infört längre skolgång än 7-årig folkskola — vilket ett par kommuner till och med funnit lämpligt att fastslå i särskilt protokollsuttalande i samband med fattandet av beslutet om försöksverksamhetens påbörjande — bör såsom merkostnader anses, förutom de särskilda försökskostnaderna upp till och med 7:e klass, samtliga distriktets kostnader för 8:e och 9:e klasserna.

I anslutning till av statsmakterna gjorda principuttalanden i frågan utgår *de sakkunniga* från att med merkostnader för försöksverksamheten närmast bör förstås de kostnader, som genom densamma åsamkas kommunerna utöver vad de eljest fått bestrida, om de i stället för försöksskola hade haft 7-årig, 8-årig respektive 9-årig folkskola. De sakkunniga anföra vidare bland annat följande.

I praktiken är det omöjligt att på ett betryggande sätt beräkna storleken av merkostnaderna för försöksverksamheten. Även med användande av den nyss angivna definitionen kan väsentliga resultatdifferenser uppkomma allt efter den standard, som den 7-, 8- eller 9-åriga jämförelsefolkskolan har respektive tänkes äga. Vidare må det erinras, att det torde vara försöksverksamhetens kanske främsta syfte att pröva de nya pedagogiska idéer, som bör tillgodoföras den kommande enhetsskolan. Med hänsyn härtill är det både naturligt och värdefullt, att distriktet varierar undervisningsmetoderna och att utlopp beredes för den pedagogiska initiativkraft, som kan befrämja enhetsskolans syfte. Detta för emellertid också med sig kostnader, vars natur bäst åskådliggöres, om de benämnes experimentkostnader, och som kan variera högst avsevärt mellan olika pedagogiska metoder och anordningar samt självfallet också mellan olika försöksdistrikt.

När man således i praktiken icke kan erhålla något betryggande mått på merkostnadernas storlek, har de sakkunniga funnit föga vara att vinna med utläggningar om i vilken utsträckning försöksdistriktet bör erhålla ersättning för försökskostnaderna. Det är emellertid otvetydigt, att distriktet åsamkas kostnader för en pedagogisk experimentverksamhet, vars resultat kommer hela landets skolväsende tillgodo. Det är ett rimligt krav, att försöksdistriktet skall erhålla ersättning för experimentkostnader, som nedlägges på utformningen av den kommande skolan. Dessa kostnader kan växla år från år, mellan olika distrikt och mellan olika skolstadier. Den uppgift, som åvilar de sakkunniga, torde bestå i att trots de därmed förenade svårigheterna söka finna en enkel och schematisk linje för påbyggnad av de nu utgående statsbidragen, vilken ger till resultat ett verksamt ekonomiskt stöd åt de av experimentverksamheten betungade skoldistriktet.

De sakkunnigas förslag.

De sakkunniga anger ramen för sitt förslag på i huvudsak följande sätt.

Förslaget avser endast skoldistrikt, som jämlikt medgivande av Kungl. Maj:t bedriver pedagogisk försöksverksamhet efter riktlinjer av 1946 års skolkommision och under överinseende av skolöverstyrelsen.

I den mån annan försöksverksamhet äger rum eller kommer till stand och kan nyttiggöras i samband med försöksverksamheten på enhetsskolans grund, synes det finnas skäl överväga att också för sådan försöksverksamhet ge möjlighet till ökade statsbidrag. De mera kvalificerade försökskostnaderna torde dock uppkomma på högstadiet inom enhetsskolans försöksverksamhet. Dessa förhållanden föranleder de sakkunniga att begränsa de i det följande föreslagna löpande bidragen till att avse endast högstadiet, d. v. s. klasserna 7—9. De sakkunnigas förslag avser endast läraravdelningar, som deltagar i försöksverksamheten.

Statsbidragsbestämmelserna bör få begränsad giltighet. De experimentkostnader, för vilka kommunerna bör erhålla ökade statsbidrag, bör minska i den mån som erfarenheter av försöksverksamheten utvinnes och kan nyttiggöras för nya årskullar i 7—9 klasserna. Bestämmelserna om löpande bidrag bör därför erhålla en giltighet av högst 3 år och sålunda avse budgetåren 1952/53—1954/55. Övriga bidrag bör få karaktären av engångsbidrag. Härigenom sker samtidigt ett understrykande av att de föreslagna bidragen är av provisorisk karaktär och att de icke kan automatiskt påräknas vare sig för försöksverksamhetens sista fas eller för den definitiva enhetsskolan.

De sakkunnigas förslag till ökade statsbidrag innebär, att försöksdistrikten skall erhålla

statsbidrag med 100 procent till *löner åt ämneslärare*,

statsbidrag till *tjänstebostäder åt högstadiets lärare* efter samma grunder som för folkskollärare,

tilläggsbidrag för anskaffande av *skollokaler* och deras förseende med en första uppsättning *inventarier* med 8 procent av det statsbidragsbelopp, som utgår efter nu gällande bestämmelser,

försökskostnadsbidrag med 400 respektive 600 kronor för varje läraravdelning å högstadiet, därvid det senare beloppet i princip skall utgå endast till försöksdistrikt å landsbygden, samt

startbidrag med 400 kronor för varje läraravdelning i den lägsta klass, varmed försöksverksamhet tagit sin början, dock för högst 30 läraravdelningar; i skoldistrikt, där försöksverksamheten börjar under olika år, skall startbidraget under följande startår utgöra 300 kronor.

Av de föreslagna bidragen är kommunbidragets borttagande för ämneslärare och försökskostnadsbidraget av löpande karaktär, medan de övriga är engångsbidrag.

Samtliga bidrag utom det till löner åt ämneslärare förutsättes skola äga också retroaktiv verkan.

Av de sakkunnigas motivering för förslaget inhämtas bland annat följande.

De sakkunniga anser, att borttagandet av kommunbidraget för ämneslärarna bör utgöra en av formerna för ersättning till kommunerna för experimentkostnaderna, och föreslår därför, att statsbidraget till *löner åt ämneslärarna* icke skall minskas med detta särskilda avdrag. Förutom ekonomisk lättnad för försöksdistrikten får ett genomförande av förslaget till följd, att samma princip tillämpas rörande kostnaderna för avlöning av ämneslärarna å försöksskolornas högstadium som beträffande avlöning åt lärare vid statliga realskolor, d. v. s. lönekostnaderna bestridas helt av statsverket. Utom dessa i och för sig önskvärda resultat uppnår man en effekt, som kan sägas komplettera åtgärderna för motverkande av bristen på kompetenta ämneslärare, nämligen ett undanröjande av olikheten i statsbidragsreglerna mellan ämneslärare och timplärare.

Det av vissa försöksdistrikt framhållna behovet av *särskilda handledare på arbetsplatserna för den förberedande yrkesundervisningen i nionde klassen* torde ej tarva något förslag till särskild åtgärd. De sakkunniga förutsätter att instruktörer och handledare skall kunna inpassas — eventuellt efter särskild kompetensprövning av skolöverstyrelsen — i någon av lärarkategorierna timplärare eller ämneslärare i praktiska läroämnen.

Det är nödvändigt, att i ordnande av *tjänstebostäder* även för *högstadiets lärare* se en viktig åtgärd för avhjälpande av lärarbristen för landsbygdsdistriktens vidkommande. Statsbidrag för detta ändamål kan även sägas tillgodose rättvisesynpunkten genom att i möjligaste mån avlyfta kostnader av nu ifrågavarande slag från landsbygdsdistrikt, som i övrigt blir relativt hårt belastade med kostnader för försöksverksamheten. Denna synpunkt synes också tala för att de lärare, som påtagit sig den krävande tjänstgöringen å försöksskolornas högstadium, bör ha samma möjlighet att erhålla tjänstebostad som folkskolans lärare. Statsbidraget bör bestämmas efter samma regler, som nu gäller för folkskollärare, och boställsordningen för folkskolans lärare bli tillämplig för högstadiets lärare som om de vore folkskollärare. Tjänstebostäderna för högstadiets lärare bör alltså ha samma standard som bostäderna för folkskolans lärare. Statsbidrag till tjänstebostäder för högstadiets lärare bör principiellt få utgå retroaktivt, om i något fall försöksdistrikt anskaffat bostad för sådan lärare efter den tidpunkt, då beslut fattats om att distriktet ifråga skulle påbörja försöksverksamhet.

Statsbidrag till *byggnader för folkskoleväsendet* och till *den första uppsättningen inventarier* kan utgå med lägst 35 procent och i regel högst 80 procent av bidragsunderlaget. Procenttalet bestämmas i förhållande till antalet skattekronor per invånare, graderat i vissa fixerade intervaller. Den variation av procenttalet inom varje intervall — med den inbördes differensen genomgående bestämd till 10 procent — som statsbidragsbestämmelserna medger, gör det möjligt att särskilt beakta fall, där kostnaderna ter sig höga i förhållande till distriktets ekonomiska bärkraft. Denna möjlighet synes också ha begagnats för att i någon mån täcka de merkostnader för anskaffande av skollokaler m. m., som föranledes av försöksverksamheten.

Försöksdistrikten har enligt de sakkunnigas uppfattning visst fog för sin åsikt, att högstadiets mera differentierade och individuellt betonade undervisning vid ett riktigt bedrivande av försöksverksamheten kräver mera speciallokaler än om undervisningen i stället bedrivits i folkskola. De sakkunniga vill vitsorda, att distrikten åsamkas merkostnader för såväl lokaler som utrustning av desamma. En annan omständighet, som föranleder kostnadsökning, synes vara att distrikten genom försöksverksamheten tvingats bygga skollokaler tidigare än de skulle behövt göra om 7-årig folkskola bibehållits. Att distrikten bör beredas skälig ersättning för sådana kostnadsökningar som de nu nämnda, anser de sakkunniga berättigat. Det är emellertid svårt att finna en jämförelsegrund för uppskattningen av merkostnaderna enligt den tidigare angivna principen. Det möter även svårigheter att i dessa fall uppskatta vad de sakkunniga i det föregående angivit såsom experimentkostnader. Det är dock möjligt att någorlunda inringa det område, där dessa gör sig gällande. Det synes mestadels vara undervisningen på högstadiet, som kräver mera väsentligt hänsynstagande i fråga om utformningen av skollokaler och desammas förseende med ändamålsenlig utrustning. De sakkunniga har stannat vid att dessa kostnader skäligen borde kompenseras genom en ökning av eljest utgående statsbidrag med cirka 10 procent. Det förhöjda bidraget för dessa ändamål skulle egentligen endast avse högstadiets lokaler. Av praktiska skäl och med hänsyn till att ett så inriktat bidrag skulle kunna träffa ojämnt, synes emellertid det förhöjda bidraget böra avse också lokalerna för låg- och mellanstadierna, vare sig dessa är förlagda till centralskolor eller bygdeskolor (stadsdelsskolor). Denna utvidgning av tillämplighetsområdet föranleder dock, att tillägget rimligen bör nedsättas från 10 till 8 procent. Skoldistriktens merkostnader för anskaffande av skollokaler och desammas utrustning bör alltså enligt de sakkunnigas mening ersättas genom ett engångsmässigt tillägg av 8 procent på det statsbidragsbelopp, som distriktet enligt nuvarande bestämmelser är berättigat till. Det nu föreslagna tilläggsbidraget bör icke utesluta, att den nyss berörda möjligheten att jämka bidraget allt fortfarande utnyttjas, då skäl härför kan anses föreligga. För att ingen orättvisa skall begås till nackdel för sådana distrikt, som tidigt planerat och blivit i tillfälle att utföra nybyggnad av skollokaler för försöksverksamheten, bör tilläggsbidraget utgå retroaktivt för byggnad, som anskaffats efter den tidpunkt, då beslut fattats om att distriktet ifråga skulle påbörja försöksverksamhet.

Statsbidrag utgår ej till inventarier för naturkunnighetsrum, ej heller till inventarieanskaffning, t. ex. vid förhyrande av lokaler för skoländamål. De sakkunniga vill emellertid icke nu förorda någon ändring av gällande kungörelse utan avser att upptaga sistnämnda spörsmål, vilka torde vara av betydelse ej endast för försöksdistrikten utan för samtliga skoldistrikt, till närmare prövning i samband med översynen av grunderna för statsbidrag till anskaffande av skollokaler och deras utrustning med inventarier.

Beträffande övriga statsbidrag föreligger behov av förstärkning i första hand beträffande bidragen till fria läroböcker och förbrukningsmateriel samt till anskaffande och underhåll av undervisningsmateriel. På dessa bidragsområden är otvivelaktigt experimentkostnaderna jämförelsevis stora. För landsbygdsdistriktens vidkommande är det vidare erforderligt att åstadkomma en avlastning av de genom försöksverksamheten ökade kostnaderna

för skolskjutsar och inackordering. För kostnader av »diverse-karaktär», som också ökat genom försöksverksamheten, såsom utgifter för lärarnas fortbildning och andra av distrikten företagna förbättringar av den pedagogiska standarden, bör också en viss ersättning beräknas. Vissa slag av inventarier är enligt gällande bestämmelser ej statsbidragsberättigade. Frågan om ändring av bestämmelserna härutinnan samt spørsmålet, huruvida statsbidrag till inventarier skall kunna erhållas utan att samtidigt statsbidrag till anskaffande av skollokaler utgår, har av de sakkunniga avsetts skola upptagas till behandling vid det fortsatta utredningsarbetet. I avvaktan härpå bör emellertid försöksdistrikten erhålla provisoriskt statsbidrag även för nu ifrågakvarande inventariestkostnader.

För samtliga nu nämnda kostnader har de sakkunniga funnit sig böra föreslå ett särskilt tilläggsbidrag, *försökskostnadsbidrag*, vilket årligen bör utgå med 400 respektive 600 kronor för varje läraravdelning å högstadiet vid läsårets början. Med hänsyn till de större kostnader, som landsbygd-distrikten har bland annat för skolskjutsar och inackordering samt för den förberedande yrkesutbildningen, anser de sakkunniga, att det större bidraget, 600 kronor, skall utgå endast till landsbygd-distrikt. I vissa fall torde dock stad eller köping med särskilt omfattande landsbygd böra tilldelas det högre bidraget. Bidraget bör utgå retroaktivt till respektive distrikt från och med det år då försöksverksamheten påbörjats i högsta-diets lägsta klass (sjunde klassen).

Det är synnerligen betydelsefullt att försöksverksamheten redan från början kan bedrivas på önskvärt sätt och ej hämmas av alltför stor brist på lämplig undervisningsmateriel eller annan utrustning. De sakkunniga föreslår därför, att även ett engångsbidrag, *startbidrag*, utgår. Detta bör vara lika för alla distrikt och utgå med 400 kronor för läraravdelning i den lägsta klass, med vilken försöksverksamheten inom distriktet startar. Bidraget utgår således ej till läraravdelning i annan klass än den lägsta och ej heller för läraravdelning i lägsta klassen annat än det år, då försöksverksamheten påbörjas. Startbidraget bör maximeras såtillvida, att det inte bör utgå för flera läraravdelningar än högst 30 per distrikt. Därest ett skoldistrikt påbörjar pedagogisk försöksverksamhet endast inom en del av distriktet, bör det efter första läsåret, då helt bidrag utgår, vid de utvidgningar av försöksverksamheten, som efter hand kan göras efter samma normer, erhålla ett till 300 kronor reducerat startbidrag. Startbidraget bör utbetalas retroaktivt till de distrikt, som för närvarande bedriver försöksverksamhet. Beräkningsgrunden bör vara antalet läraravdelningar vid respektive hösttermins början.

Kostnadsberäkningar.

Beräkning av kostnaderna för borttagande av *kommunbidragen* till avlöning åt ämneslärarna på försöksverksamhetens högstadium har på framställning av de sakkunniga verkställts inom skolöverstyrelsens försöksavdelning. Antalet läraravdelningar på högstadiet i de nuvarande försöksdistrikten — vilka samtliga kommer att ha ett fullt utbyggt högstadium läsåret 1956/57 — har beräknats till 174 läsåret 1953/54, 272 läsåret 1954/55, 353 läsåret 1955/56 och 431 läsåret 1956/57. Det har vidare antagits, att ungefär 20 procent av undervisningen på högstadiet bestrides av

timlärare. Därjämte har beaktats, att ett borttagande av kommunbidragen gör de fyllnadsbelopp överflödiga, som nu utgår till två distrikt (Timrå och Svedala), där statlig realskola successivt ersättes med enhetsskolans högstadium. Med dessa utgångspunkter har kommunbidragens borttagande beräknats medföra följande ungefärliga nettokostnader, nämligen för läsåret 1952/53 90 000 kronor, för läsåret 1953/54 160 000 kronor, för läsåret 1954/55 250 000 kronor, för läsåret 1955/56 350 000 kronor samt för läsåret 1956/57 400 000 kronor.

Kostnaderna för statsbidrag till *tjänstebostäder* åt högstadiets ämneslärare kan enligt de sakkunniga förväntas bli så blygsamma, att de utan svårighet kan rymmas inom ramen för tillgängliga eller i vanlig ordning beräknade och beviljade anslagsmedel.

Skolöverstyrelsen har för de sakkunnigas räkning undersökt storleken av beviljade och tillstyrkta statsbidrag till försöksdistriktens *skolbyggnader och inventarier* från och med försöksverksamhetens början inom respektive distrikt. Till och med den 29 december 1952 hade summan av beviljade statsbidragsbelopp uppgått för byggnader till 5 563 400 kronor och för inventarier till 103 600 kronor. Med tillägg av vid samma tidpunkt tillstyrkta, ännu ej beviljade statsbidrag uppgår statsbidragsbeloppen till 7 230 700 respektive 148 600 kronor. Storleken av det retroaktiva tilläggsbidraget skulle således från försöksverksamhetens början och ungefärligen till och med innevarande läsår uppgå för byggnader till cirka 578 000 kronor och för inventarier till cirka 12 000 kronor eller tillhopa till cirka 590 000 kronor.

Kostnaderna för retroaktiva *försökskostnadsbidrag* beräknar de sakkunniga till 15 000 kronor. I övrigt uppskattas kostnaderna för försökskostnadsbidrag till följande avrundade belopp, nämligen innevarande läsår till 46 000 kronor, läsåret 1953/54 till 95 000 kronor, läsåret 1954/55 till 145 000 kronor, läsåret 1955/56 till 180 000 kronor samt läsåret 1956/57 till 220 000 kronor.

Kostnaderna för retroaktiv utbetalning av *startbidrag* till de nuvarande försöksdistrikten uppskattar de sakkunniga till omkring 112 000 kronor.

Remissyttranden.

Yttranden över sakkunnigförslaget har avgivits av de folkskolinspektörerna, i vilkas inspektionsområden finnes försöksdistrikt, av skoldirektören och förste folkskolinspektören i Stockholm samt av skolöverstyrelsen, statskontoret och riksräkenskapsverket ävensom av svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund, varjämte 1952 års yrkesutbildnings-sakkunniga inkommit med framställning i visst avseende. Beträffande innehållet i remissyttrandena torde få hänvisas till den redogörelse, som finnes intagen i propositionen nr 126, s. 31—36.

Departementschefen.

Departementschefen erinrar inledningsvis om att staten påtagit sig hela den kostnadsökning, som följer av att undervisningen på enhetsskolans högstadium ombesörjes av ämneslärare i stället för folkskollärare. Emel-

lertid uppkommer vid försöksverksamheten på högstadiet merkostnader även i andra hänseenden än beträffande ämneslärarnas avlönande. Frågan om täckning för dessa merkostnader liksom spørsmålet om statsbidrag till tjänstebostäder åt högstadiets lärare kräver nu sin lösning, uttalar departementschefen. Han framhåller också såsom en ytterligare omständighet av stor betydelse i detta sammanhang, att högstadiet nästa läsår når upp i klass 9, där försöken med förberedande praktisk yrkesutbildning inom enhetsskolans ram skall börja. Beträffande klass 9 y uppkommer åtskilliga nya och delvis svårlösta problem rörande statsbidrag och vissa därmed sammanhängande frågor.

Vidkommande spørsmålet om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun ansluter departementschefen sig till den hittills tillämpade merkostnadsprincipen. Han anför härom följande.

Enligt de sakkunnigas redogörelse skulle försöksdistrikten hävda den meningen, att med merkostnader i förevarande avseende borde förstås, förutom de särskilda försökskostnaderna upp till och med 7:e klass, jämväl distriktets samtliga kostnader för 8:e och 9:e klasserna. De sakkunniga har vid uppläggningsen av sitt förslag utgått från den tidigare antagna principen, att merkostnaderna utgöres av de kostnader, som åsamkas försöksdistrikten utöver vad de eljest fått bestrida för en 7-, 8- respektive 9-årig folkskola. För egen del vill jag understryka vad som framhölls redan i anslutning till 1950 års principbeslut om vissa riktlinjer för enhetsskolans ledning och lokala organisation, nämligen att frågan om fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för enhetsskolan är ett mycket invecklat problem, vartill ställning ej kan tagas utan föregående noggrann utredning, samt att fördens skull och med tanke på den genom allmänna statsbidragsutredningen pågående undersökningen av statsbidragssystemet i dess helhet spørsmålet om statsbidrag till försöksdistrikten får lösas genom provisoriska bestämmelser. Detta bör betonas även med hänsyn därtill, att det måste stå klart, att de bestämmelser som meddelas i fråga om statsbidrag till försöksdistrikten — särskilt under försöksverksamhetens första tid — icke kan få vara prejudicerande för hur ansvarsförhållandet mellan staten och kommunerna skall fastställas, sedan enhetsskolan genomförs.

Jag kan ej tillstyrka, att i de provisoriska bestämmelser, som jag i det följande ämnar föreslå, den principiella frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun ges en lösning i annan riktning än vad som av statsmakterna hittills angivits som riktlinje i ämnet. Jag utgår därför ifrån den hittills tillämpade principen, att försöksverksamheten icke bör medföra större kostnader för försöksdistrikten än vad de haft att bestrida för en i motsvarande mån utbyggd folkskola.

Emellertid ställer det sig av naturliga skäl omöjligt att med någon större exakthet beräkna storleken av de ifrågavarande merkostnaderna. I försöksverksamhetens natur ligger också, att variationerna i merkostnaderna de olika distrikten emellan kan bli ganska avsevärda. Med beaktande av den nyss angivna principiella riktlinjen synes mig därför statens särskilda bidrag till försöksdistrikten lämpligen böra utformas såsom de sakkunniga förordat, nämligen genom påbyggnad av de nu utgående statsbidragen. Med hänsyn till omöjligheten av att exakt uppskatta merkostnaden för

varje statsbidragsändamål kan för påbyggnaden dock endast uppställas det målet, att slutsumman av de särskilda statsbidragen till ett försöksdistrikt bör i huvudsak täcka distriktets merkostnader. Inom denna ram måste påbyggnaden i olika hänseenden bli skönsmässig och jämväl kunna göras beroende av andra än rent ekonomiska bedömanden, exempelvis hänsynstaganden från pedagogiska och administrativa synpunkter.

Med dessa överväganden har departementschefen funnit sig kunna i princip ansluta sig till de sakkunnigas förslag, vilket enligt hans mening i huvudsak är väl avvägt. Departementschefen har dock ej funnit sig böra tillstyrka införande av ett särskilt startbidrag till försöksdistrikten. Den ekonomiska betydelsen för försöksdistrikten av ett dylikt bidrag synes vara så begränsad, att den icke uppväger betänkligheterna mot att införa ännu en alldeles ny statsbidragsform på skolväsendets område. Ett realiserande av sakkunnigförslaget i fråga om övriga bidrag torde, framhåller departementschefen, med vissa kompletteringar särskilt i avseende å den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y medföra en så långt nu kan bedömas tillfredsställande täckning för merkostnaderna samt eliminera ekonomiska hinder för en effektivt bedriven fortsatt försöksverksamhet.

Beträffande de olika detaljerna i förslaget och därmed sammanhängande frågor anför departementschefen huvudsakligen följande.

Vad först gäller t i l l ä m p n i n g s o m r å d e t för bestämmelserna bör detta, i enlighet med de sakkunnigas förslag, i princip vara begränsat till skoldistrikt, som med Kungl. Maj:ts medgivande bedriver pedagogisk försöksverksamhet enligt de år 1950 beslutade riktlinjerna för skolväsendets utveckling. I vissa fall torde emellertid skäl kunna föreligga för ökade statsbidrag även till annan försöksverksamhet. Jag förordar därför, att Kungl. Maj:t av riksdagen inhämtar bemyndigande att efter prövning i varje särskilt fall besluta om tillämpning helt eller i begränsad utsträckning av förevarande bestämmelser jämväl å annan försöksverksamhet än sådan, som bedrivs enligt nyssnämnda riktlinjer.

De sakkunnigas förslag, att bestämmelser om de särskilda löpande bidragen (statsbidraget till avlöning åt ämneslärare samt försökskostnadsbidraget) skall äga giltighet under budgetåren 1952/53—1954/55, synes väl grundat, varför jag tillstyrker detsamma. I detta sammanhang får jag erinra om att 1951 års särskilda bestämmelser beträffande försöksverksamheten i här ifrågavarande skoldistrikt enligt beslut av 1951 års riksdag äger tillämpning under budgetåren 1951/52—1953/54. I den mån icke dessa bestämmelser — som jämväl innefattar föreskrifter rörande lärare m. m. — konsumeras av i det följande föreslagna nya bestämmelser, torde de få tillämpas även under budgetåret 1954/55, så att en samordning av de olika bestämmelsernas giltighetstid kommer till stånd.

Ett 100-procentigt statsbidrag till kostnader för a v l ö n i n g å t ä m n e s l ä r a r e innebär i och för sig, att försöksdistrikten får täckning för hela kostnaderna för avlöning åt ifrågavarande lärare, icke endast för merkostnaderna. Såsom jag anført i det föregående torde emellertid mer-

kostnadsprincipen böra avse blott slutsumman av de särskilda bidragen för försöksverksamheten. För ett 100-procentigt statsbidrag till ämneslärarlönerna har de sakkunniga anfört vägande skäl. Av dessa vill jag särskilt understryka följande. Till timplärlärlarvoden på försöksskolans högstadium utgår nu liksom i folkskolan statsbidrag med 100 procent. Från ekonomiska synpunkter är det alltså för närvarande förmånligare för distriktet att anlita timplärlärlare i stället för ämneslärare. Höjes statsbidraget till ämneslärarlönerna till 100 procent uppstår däremot i förevarande hänseende ingen konflikt mellan de ekonomiska och pedagogiska intressena inom försöksdistriktet. Denna faktor är uppenbarligen av stor betydelse för ett ändamålsenligt bedrivande av försöksverksamheten på högstadiet. Även statskontoret har från dessa synpunkter upptagit tanken på en enhetlig procentsats för bidragen till ämneslärarlöner och timplärlärlarvoden men föreslagit, att procentsatsen bestämmes till 90. Med anledning därav vill jag framhålla, att det nuvarande statsbidraget till ämneslärarlönerna redan vid avlöning enligt löneklass 23 i flertalet försöksdistrikt överstiger 90 procent och i löneklass 26 i vissa fall uppgår till över 93 procent. Ett enhetligt statsbidrag av 90 procent skulle därför innebära en ökad kostnad för försöksdistriktet.

Under hänvisning till vad jag nu anfört tillstyrker jag, att statsbidraget till avlöning åt ämneslärare på försöksskolans högstadium höjes till 100 procent. Enligt de sakkunnigas kostnadsberäkningar kommer härigenom att från skoldistriktet till statsverket överföras en kostnad av 90 000 kronor för innevarande läsår och 160 000 kronor för läsåret 1953/54. Den innevarande läsår avseende kostnaden kommer att belasta det för budgetåret 1953/54 äskade förslagsanslaget till *Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor*.

I detta sammanhang vill jag något beröra frågan om anställningsform och avlöningsförmånerna för ämneslärarna på försöksskolans högstadium. Skolöverstyrelsen har i en särskild framställning hemställt om inrättande från och med nästa budgetår av ordinarie ämneslärartjänster i försöksdistriktet och om förhöjd lönegradsplacering av ämneslärartjänsterna, det sistnämnda i anslutning till den lönereglering vid de allmänna läroverken och övriga högre skolor, som genomförts enligt beslut av 1952 års riksdag efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen nr 241. Frågan om inrättande av ordinarie ämneslärartjänster i försöksdistriktet diskuterades ingående i propositionen 1951:155 angående anställnings- och avlöningsförhållanden för vissa lärare vid skolor i försöksdistrikt m. m. Tanken på inrättande av dylika tjänster avvisades då av föredragande statsrådet, statsministern Erlander, av vissa i propositionen (s. 26—27) redovisade skäl. Dessa skäl synes mig allttjämt ha den styrkan att jag ännu icke anser mig böra framlägga förslag om inrättande av ordinarie ämneslärartjänster i försöksdistriktet. Jag är emellertid mån om att betona, att detta mitt ställningstagande ingalunda beror på någon tvekan beträffande försöksverksamheten och lämpligheten av att knyta ordinarie tjänster till försöksdistriktet. Jag hyser emellertid den förhoppningen, att det trots frånvaron av ordinarie tjänster skall kunna gå att anskaffa behöriga lärare till försöksdistriktet. Min förhoppning härutinnan grundar jag på det bemyndigande, Kungl. Maj:t erhållit, att besluta om ändrad löneställning för ifrågakvarande lärare i anslutning till de i propositionen 1952:241 framlagda ändrade bestämmelserna för de allmänna läroverkens lärare. Jag ämnar

inom den närmaste tiden för Kungl. Maj:t framlägga förslag om ändrade lönebestämmelser för försöksdistriktens ämneslärare.

I samband med statsbidraget till ämneslärarlönerna i försöksdistrikten har de sakkunniga berört frågan om statsbidrag till avlöning eller annan ersättning åt handledare på arbetsplatserna vid den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y. Spörsmålet härom samt vissa andra frågor om anställningsförhållanden för lärare i denna yrkesundervisning m. m. har också upptagits till behandling av bland annat skolöverstyrelsen och 1952 års yrkesutbildningssakkunniga i deras yttranden över sakkunnigförslaget. De berörda problemen är mycket invecklade och en riktig lösning av dem är av utomordentlig vikt för att försöken med den förberedande yrkesutbildningen skall kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt. Jag är icke nu beredd att framlägga något definitivt förslag i ämnet utan anser, att problemen måste utredas ytterligare i anslutning till erfarenheterna av det första försöksåret i klass 9 y. I nuvarande läge torde Kungl. Maj:t lämpligen böra inhämta bemyndigande av riksdagen att för budgetåret 1953/54 provisoriskt reglera anställningsförhållanden m. m. för lärare och handledare i den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y ävensom meddela föreskrifter rörande avlöning och annan ersättning till dessa samt rörande statsbidrag härtill i enlighet med vad som i övrigt gäller rörande dylikt statsbidrag på försöksskolans högstadium.

De sakkunnigas förslag, att statsbidrag skall utgå till tjänstebostäder även åt högstadiets lärare, har icke givit mig anledning till erinran. Statsbidraget bör utgå enligt samma grunder som gäller beträffande tjänstebostad åt folkskollärare. I avvaktan på resultatet av pågående utredningar rörande tjänstebostäderna torde jämväl i övrigt med avseende å nu ifrågavarande tjänstebostäder bestämmelserna för folkskollärare böra tillämpas. Statsbidrag till tjänstebostäder för högstadiets lärare enligt nu angivna grunder bör, såsom de sakkunniga föreslagit, få utgå retroaktivt till distrikt, som anskaffat dylik tjänstebostad sedan beslut fattats om påbörjande av försöksverksamhet i distrikt. Kostnaderna för detta nya statsbidrag till försöksdistrikten har av de sakkunniga förutsatts bli så blygsamma, att de utan svårighet kan rymmas inom ramen för i vanlig ordning beviljade medel under förslagsanslaget till *Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder*.

De sakkunnigas förslag om ett tilläggsbidrag för anskaffande av skolorlokaler och dessas förseende med en första uppsättning inventarier med 8 procent av det statsbidragsbelopp, som utgår enligt 1945 års nu gällande kungörelse om statsbidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet, har avstyrkts av statskontoret med hänvisning till att redan gällande bestämmelser möjliggör en förmånligare avvägning av statsbidraget för försöksdistriktens del. Jag får emellertid erinra om att en förmånligare avvägning av procentsatsen för statsbidragsbeloppet är möjlig endast där den enligt vanliga grunder framräknade procentsatsen är av sådan storlek, att den lämnar rum för en ytterligare höjning inom respektive latitud för procenttalet. Skolöverstyrelsen har anfört, att de merkostnader, som ifrågavarande tilläggsbidrag avser att täcka, förr eller senare kommer att åvila samtliga skoldistrikt, varför försöksdistrikten genom tilläggsbidraget skulle ställas i en något gynnad ställning i förhållande till övriga distrikt. Samtidigt har dock överstyrelsen framhållit, att försöksdistrikten tidigare än

övriga distrikt har att anskaffa lokaler och utrustning till klasserna 8 och 9, vilket givetvis måste medföra merkostnader.

För egen del finner jag det föreslagna tilläggsbidraget väl motiverat i nuvarande läge, eftersom försöksverksamheten på högstadiet ostridigt föranleder merkostnader för anskaffande av de speciallokaler och de särskilda inventarier av olika slag, som kräves för ett ändamålsenligt bedrivande av den mera differentierade och individuellt betonade undervisningen på försöksskolans högstadium. Jag ansluter mig därför till de sakkunnigas förslag och har ej heller någon erinran mot vad de sakkunniga förordat beträffande den närmare utformningen av tilläggsbidraget. Bidraget torde böra få utgå retroaktivt med avseende å byggnad, som anskaffats efter det beslut fattats om påbörjande av försöksverksamhet i distriktet. Kostnaderna för retroaktiva tilläggsbidrag, räknat från försöksverksamhetens början och ungefär till och med innevarande läsår, har av de sakkunniga beräknats till sammanlagt 590 000 kronor. Dessa kostnader torde få belasta förslagsanslaget till *Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa byggnadsarbeten*.

Jämväl i fråga om skolbyggnadsbidraget uppkommer vissa speciella problem beträffande den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y. Sålunda torde Kungl. Maj:t böra få meddela särskilda bestämmelser i syfte att möjliggöra statsbidrag till inventarier i sådana speciallokaler för klass 9 y, som nu icke direkt kan inbegripas under vederbörande statsbidragskungörelses bestämmelser. Skolöverstyrelsen har fäst uppmärksamheten på det förhållandet, att statsbidrag nu ej utgår till anskaffande av den första uppsättningen inventarier i de fall, där byggnadsbidrag ej utgår till anskaffande av själva lokalen. De sakkunniga har härutinnan ej ansett sig böra förorda någon ändring av gällande bestämmelser, enär de avser att upptaga detta för hela folkskoleväsendet betydelsefulla spörsmål i samband med fullgörandet av sitt ursprungliga utredningsuppdrag. För egen del finner jag liksom överstyrelsen rimligt, att ett försöksdistrikt, som för den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y med en besparing för det allmänna tager i anspråk lokaler, till vilkas anskaffande statsbidrag ej utgår, fördenskull ej bör gå miste om det särskilt för yrkesundervisningens bedrivande betydelsefulla statsbidraget till inventarier. I avvaktan på resultatet av de sakkunnigas utredning i ämnet torde därför Kungl. Maj:t böra få i särskild ordning medge statsbidrag till den första uppsättningen inventarier i undervisningslokaler för klass 9 y i sådana fall, där enligt nu gällande bestämmelser statsbidrag ej kan utgå.

Jag har nu behandlat de särskilda bestämmelser om direkt påbyggnad å redan befintliga statsbidrag, som jag funnit mig böra förorda såsom täckning i olika avseenden för merkostnader i anledning av försöksverksamheten. Innan jag härefter övergår till att närmare behandla frågan om det av de sakkunniga föreslagna försökskostnadsbidraget vill jag framhålla följande. Utöver de särskilda bestämmelser om statsbidrag till försöksdistriktet, som i förevarande sammanhang föreslås, avses de för folkskolan gällande statsbidragsföreskrifterna skola fortfarande äga tillämpning även med avseende å försöksskolans högstadium. Särskilt genom tillkomsten från och med nästa läsår av nionde klassen på högstadiet torde emellertid uppkomma speciella förhållanden, som i vissa fall icke direkt kan inordnas under de för folkskolan anpassade statsbidragsbestämmelserna. I utredningen och i remissyttrandena har påpekats vissa tolkningsspörsmål i fråga om statsbidragen till skolskjutsar, inackordering, skolmåltider och fria

läroböcker. Med det förhållandevis stora antal statsbidrag, som finnes på folkskoleväsendets område, är det knappast möjligt att nu överblicka om liknande problem kan uppkomma även i fråga om andra statsbidrag än de nyss särskilt angivna. Jag föreslår därför, att Kungl. Maj:t av riksdagen inhämtar bemyndigande att medge de undantag från de för folkskolan gällande statsbidragsbestämmelserna och i samband därmed i övrigt meddelade föreskrifterna, som må finnas påkallade för att dessa skall kunna tillämpas jämväl beträffande försöksskolans högstadium.

Vad därefter gäller försökskostnadsbidraget instämmer jag i de sakkunnigas uppfattning, att försöksdistrikten därigenom bör få kompensation för på högstadiet ökade kostnader främst i fråga om läroböcker, förbruknings- och undervisningsmateriel, skolskjutsar och inackordering. Givet är, att det ej går att helt särskilja alla de faktorer, som sammantagna utgör grunden för försökskostnadsbidraget. Enligt min uppfattning är de sakkunnigas förslag härutinnan väl motiverat och jag biträder i princip även vad de sakkunniga förordat i fråga om statsbidragets storlek. Vad gäller den närmare konstruktionen av bidraget har statskontoret föreslagit, att bidraget skall beräknas per elev och år i stället för per läraravdelning och år. Ambetsverket har till stöd för denna ståndpunkt framhållit, att med hänsyn till differentieringen av undervisningen på högstadiet svårigheter kan uppkomma att bestämma antalet självständiga läraravdelningar samt vidare att de merutgifter, som försökskostnadsbidraget avser att täcka, snarare bestämmes av elevantalet än av antalet läraravdelningar. För egen del finner jag den av statskontoret förordade konstruktionen vara den sakligt riktigare och jämväl i tillämpningen den enklare. I fråga om bidragets storlek anser jag mig för den nu ifrågavarande tidsperioden fram till och med budgetåret 1954/55 böra förorda ett belopp per elev vid läsårets början av 15 kronor årligen i försöksdistrikt i stad eller köping och 22 kronor årligen i landsbygdssdistrikt. Det torde dock få ankomma på Kungl. Maj:t att medge, att det högre bidragsbeloppet må tilldelas stad eller köping med särskilt omfattande glesbebyggelse. Såsom de sakkunniga föreslagit bör försökskostnadsbidraget utgå retroaktivt till respektive distrikt från och med det år, då försöksverksamheten påbörjats i högstadiets lägsta klass (sjunde klassen). De sakkunniga har beträffande försökskostnadsbidraget beräknat ett medelsbehov av 15 000 kronor för retroaktiva bidrag, 46 000 kronor för bidrag under innevarande budgetår samt 95 000 kronor för bidrag under budgetåret 1953/54. Dessa beräkningar synes i stort sett kunna gälla även med den av mig förordade konstruktionen av försökskostnadsbidraget. För ändamålet torde alltså böra på riksstaten för budgetåret 1953/54 uppföras ett förslagsanslag av $(15\ 000 + 46\ 000 + 95\ 000 =)$ 156 000 kronor. Anslaget synes böra benämnas *Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag*.

Motioner.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Fritiof Thun* och *Anderberg* (I: 140) och den andra inom andra

kammaren av fröken *Olsson* och herr *Johansson* i Södertälje (II: 260), i vilka hemställts, att riksdagen måtte medge skolöverstyrelsen rätt att utan hinder av gällande statsbidragsbestämmelser bevilja försöksdistrikten viss hjälpundervisning på enhetsskolans högstadium,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Fritiof Thun* (I: 387) och den andra inom andra kammaren av fröken *Olsson* (II: 483), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att anta propositionen nr 126 med den ändringen, att statsbidrag med 100 procent skall utgå till ämneslärare i samtliga försöksdistrikt från det år försöksverksamheten når enhetsskolans högstadium, samt att hemställa hos Kungl. Maj:t om en översyn av bestämmelserna för kostnadsfördelningen mellan stat och kommun för den praktiska utbildningen i enhetsskolan, med syfte att jämställa denna utbildning med den teoretiska,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset väckt motion (II: 499), vari hemställts, att riksdagen vid beslut om statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskolan måtte besluta, att statsbidrag för anskaffande av inventarier jämväl må utgå för anskaffande av erforderliga inventarier för undervisningen i tillvalsämnen i klass 8 och att bestämmelsen om sådant statsbidrag må tillämpas retroaktivt även för läsåret 1952/53, samt att riksdagen måtte anvisa ett förslagsanslag å 100 000 kronor att efter Kungl. Maj:ts prövning utgå som särskilt statsbidrag till försöksverksamhet med enhetsskolan i kommuner med svagt skatteunderlag och högt skattetryck.

I den mån redogörelse i det följande icke lämnas för motiveringen till de motionsvis framställda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna II: 260, II: 483 och II: 499.

I *motionerna I: 140* och *II: 260* har anförts bland annat följande.

Försöksverksamheten på högstadiet skall pröva om det är möjligt att i samma klass undervisa barn med mycket olika begåvning, av vilka en del skall lägga grunden för kommande gymnasiestudier och andra för praktisk yrkesverksamhet. Att läraren samtidigt som han för första gången genomför denna mycket krävande differentiering skall ta hand om en litet liten grupp psykiskt efterblivna, som befinner sig i opposition mot skolan, torde vara att begära för mycket. Om elevantalet är tillräckligt stort har man möjlighet att redan från sjunde klass göra en linjedelning, vilket dock inte var avsikten med enhetsskolan. Sker den ändå är det ytterligt viktigt att parallellavdelningarna blir jämställda, den praktiska linjen får inte ges någon hjälpklasskaraktär. Inte minst av omtanke om den praktiska utbildningslinjens goda anseende bör åtgärder omedelbart vidtagas för att bereda särskild undervisning åt elever som inte kan tillgodogöra sig undervisningen i normalklass. Dessa bör naturligtvis ha provisorisk karaktär och endast avse att avhjälpa de svårigheter som hänger samman med själva utbyggnadsskedet, inte att på något sätt föregripa den mer definitiva utformningen av hjälpundervisningen i enhetsskolan. Några större ekonomiska konsekvenser får sådana stödåtgärder knappast, då det gäller få elever och ett begränsat antal veckotimmar.

Till stöd för det i *motionerna I: 387* och *II: 483* framställda yrkandet, såvitt gäller frågan om fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för den praktiska utbildningen i enhetsskolan, har motionärerna anført följande.

Som skäl för högre statsbidrag till ämneslärare anföres i propositionen, att skoldistriktet annars kan frestas att i alltför hög grad upprätthålla undervisningen med timlärare, till vilka redan nu fullt statsbidrag utgår. Som framhållits i flera remissyttranden är det emellertid inte kommunandelen i ämneslärarnas löner som varit mest betungande för distriktet, utan det är de 22 procent av övningslärarnas löner som kommunerna får betala. Det har väckt en viss oro att betydligt färre elever än man väntat valt praktiska tillvalsämnen i sjunde och åttonde klass. Om kommunerna skall ha intresse av att bygga ut de praktiska linjerna på bekostnad av de mer teoretiska, bör detta inte få ställa sig väsentligt dyrare. Det är ju meningen att i enhetsskolan de praktiska och de teoretiska ämnena skall vara jämställda.

I *motionen II: 499* har, i vad motionen avser statsbidrag till anskaffande av inventarier för viss undervisning i klass 8, anförts följande.

Kungl. Maj:t har i propositionen förutsatt att statsbidrag bör utgå till anskaffande av inventarier för undervisningen i klass 9 y jämväl i de fall dessa anskaffas utan en samtidig nybyggnad av skollokal. Förtjänt av beaktande synes i detta sammanhang vara, att inventarier för yrkesundervisning jämväl erfordras för undervisningen i 8:e klassen. För undervisningen i mot klass 9 y inriktade tillvalsämnen erfordras i åtskillig utsträckning inventarier, vilka inte alltid ingått i skoldistriktets tidigare utrustning.

Då de inventarier som av denna anledning anskaffas därjämte i stor utsträckning torde komma att utnyttjas vid undervisningen i klass 9 y, synes det motiverat att utsträcka statsbidragsbestämmelserna till att även avse inventarier för undervisningen i tillvalsämnen i klass 8. I de skoldistrikt som för läsåret 1949/50 uttogs till försöksverksamhet har undervisningen i klass 8 redan pågått större delen av läsåret. Det får förutsättas att dessa skoldistrikt, i förlitande på att statsmakterna icke därför skulle ge dem en oförmånligare ställning, i görlig utsträckning redan skaffat härför erforderliga inventarier. Därför synes det vara skäligt att även i detta hänseende, såsom i andra sammanhang i den föreliggande propositionen föreslås, statsbidrag för ifrågavarande ändamål jämväl må utgå retroaktivt.

Studiehjälp åt elever i försöksdistriktet.

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 126 (avsnitt III, s. 45—59) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade grunder för studiehjälp åt elever i försöksdistriktet, dels ock till Folkskolor m. m.: Studiehjälp åt elever i försöksdistriktet för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 600 000 kronor.

Inledning.

Punkten 11 i de år 1950 beslutade riktlinjerna för skolväsendets utveckling lyder: »Erforderliga ekonomiska stödåtgärder skola genomföras för att giva varje lärjunge tillgång till en utbildning, som svarar mot hans personliga förutsättningar och samhällets behov.» Ett av de många spörsmål, som åsyftas med denna formulering, gäller det ekonomiska stödet åt barnfamiljerna under de nya obligatoriska skolår, som tillkommer med den nioåriga enhetsskolan.

Skolkommissionen anförde i denna fråga, att en utsträckning av skolpliktstiden icke gärna kunde vidtagas utan att eleverna eller deras föräldrar på ett eller annat sätt kompenseras för de ekonomiska uppföringar, som den förlängda skoltiden medförde. En fullständig kompensation vore inte tänkbar och vore för övrigt svår att beräkna; till viss del erbjöde sig en sådan redan därigenom, att den längre skoltiden vore en investering, som senare borde kunna ge avkastning. Kommissionen förordade en partiell kompensation med 500 kronor per år och elev i de två högsta årsklasserna i form av antingen behovsprövade stipendier eller — utan behovsprövning — höjda barnbidrag.

I *propositionen 1950:70* (s. 138 o.f.) uttalade departementschefen sig från principiella synpunkter för alternativet med en generell kompensation för familjernas ekonomiska belastning i samband med en förlängd skolplikt. Det av skolkommissionen uppskattade beloppet, 500 kronor per år och barn i ifrågavarande åldersklasser, syntes ge en rätt god föreställning om storleken av det understöd, som kunde komma ifråga. De skiftande förhållandena i fråga om skolpliktstidens längd i skoldistriktet under övergångstiden till den allmänna enhetsskolan försvårade emellertid i hög grad en sammansmältning av den erforderliga studiehjälpen med barnbidragen. Åtminstone under en övergångstid syntes därför ett stipendiesystem vara att föredraga. Att därvid göra principiell åtskillnad mellan den obligatoriska undervisningen och exempelvis den frivilliga undervisningen i högre skolor för samma åldersstadium fann departementschefen vanskligt redan med hänsyn till det existerande statliga stipendiesystemet med dess uppgift att för barn från mindre bemedlade hem underlätta tillträdet till högre utbildning. En särskild utredning rörande den statliga stipendiegivningens avvägning för olika obligatoriska och frivilliga utbildningsändamål bleve uppenbarligen erforderlig. Då det emellertid komme att dröja några år innan försöksdistriktens 8:e och 9:e klasser komme till stånd, syntes utredningen kunna anstå ännu någon tid.

Särskilda utskottet vid 1950 års riksdag förklarade sig i utlåtande nr 1 (s. 178) ense med departementschefen om att lärjungarnas vistelse i enhetsskolans högsta klasser måste i erforderlig grad underlätas genom barnbidrag eller genom ett stipendiesystem. I likhet med departementschefen ansåg utskottet, att under försökstiden stipendielinjen syntes vara mest framkomlig.

Frågan om nya grunder för studiehjälpsverksamheten vid de allmänna läroverken m. fl. läro- och utbildningsanstalter har förelagts riksdagens prövning genom *propositionen 1952:220*. Propositionen — som behandlats av 1952 års höstriksdag — omfattade ej spörsmålet om studiehjälpen åt

försöksskolornas elever. Denna fråga har enligt Kungl. Maj:ts beslut gjorts till föremål för särskild utredning av studielånenämnden.

I utlåtande (nr 224) över propositionen 1952: 220 erinrade *statsutskottet* inledningsvis om att enhetsskolans framväxt komme att ställa statsmakterna inför särskilda problem på det område, som beröres av studiehjälpen. Med hänsyn till att frågorna härom inom en nära framtid syntes komma att underställas riksdagens prövning gick utskottet ej närmare in på problemen men ville dock redan i det föreliggande sammanhanget framhålla, att utskottet hyste den principiella uppfattningen, att den studiehjälp, som kan komma till stånd i enhetsskolan, icke bör ställa denna i ett sämre läge än med densamma jämförbara skolformer, varvid utgående skolsociala förmåner givetvis bör beaktas.

Med anledning av nyssberörda utredningsuppdrag har *studielånenämnden* den 9 december 1952 avgivit utredning med förslag rörande studiehjälp åt elever i försöksdistrikten.

Studielånenämnden framhåller inledningsvis att frågan om studiehjälp i enhetsskolans realskolestadium ej kan lösas utan att hänsyn tages till andra studiehjälpsfrågor. Årsklasserna i försöksdistriktens realskolestadium är desamma som i realskolan. Därjämte kommer fortfarande ett icke obetydligt antal ungdomar i samma åldrar att utbildas i yrkesundervisningens anstalter. Nämnden finner, att det förevarande spörsmålet måste ses i sammanhang med realskolornas och yrkesskolornas studiehjälpsförhållanden, om vilka statsmakterna nyligen fattat beslut.

Nämnden framhåller vidare, att man nu ej bör slutgiltigt ordna studiehjälpen i enhetsskolan. Enhetsskolans definitiva organisation blir beroende på statsmakternas senare beslut, då organisatoriska och ekonomiska förändringar kan ha inträffat och helt andra synpunkter på problemet kan göra sig gällande. *Nämndens förslag* avser därför *endast studiehjälpen i försöksskolorna*. Nämnden begränsar vidare sitt förslag till sådana försökskolor, som avses i det förut omnämnda kungl. brevet den 8 juni 1951.

Med hänsyn till vad studielånenämnden anfört om sammanhanget mellan studiehjälpen i realskolor och yrkesskolor och studiehjälpen i försökskolorna torde här få lämnas en sammanfattning av de grunder för studiehjälpen i förstnämnda skolkategorier, som beslutits av 1952 års riksdag och som skall tillämpas från och med budgetåret 1953/54.

Studiehjälpen enligt det s.k. läroverkssystemet, som skall tillämpas för, bland andra, elever i allmänna läroverk, kommunala realskolor och minst 2-åriga kurser vid anstalter för yrkesutbildning, omfattar studiebidrag och stipendier. *Studiebidrag* utgår utan prövning av behov eller studielämplighet och omfattar bidrag åt inackorderad elev till inackordering med 60 kronor per månad samt bidrag åt elev, som dagligen reser mellan hemmet och skolorten, dels till kostnader för dagliga resor, som uppgår till minst 9 kronor per månad, med det belopp, som överstiger 7 kronor per månad, och dels — om ej fria skolmåltider lämnas — till kostnader för måltid å

skolorn med 12 kronor per månad för ett mål och 18 kronor per månad för två mål. *Stipendium* utgår först från och med andra klassen av fyra-åriga och tredje klassen av femåriga realskolor eller motsvarande klasser i jämförliga skolor samt utdelas efter behovsprövning och prövning av elevens studielämplighet. Stipendiebeloppet utgör i regel högst 75 kronor per månad. Till inackorderad elev med stipendium utgår därjämte bidrag till kostnader för högst sex enkla resor hemmet — skolorn, i den mån som resekostnaden per resa överstiger 15 kronor.

Studielånenämndens förslag.

Sammanfattningsvis innebär studielånenämndens förslag följande.

Studiehjälpen bör få formen av stipendium om i regel högst 75 kronor per månad men bör ej omfatta studiebidrag för inackordering, dagliga resor och måltider.

Stipendium skall utgå efter behovsprövning men utan prövning av studielämpligheten.

Stipendier skall utgå i klasserna 8 och 9. I klass 8 bör viss återhållsamhet vid stipendiernas utmätande iakttagas med avseende å både beloppens storlek och behovsförutsättningarna samt högsta stipendiebeloppet förekomma endast i undantagsfall. I klass 9 bör hänsyn kunna tagas till elevens arbetsinkomst.

I försöksskola intagen lärjunge från annan kommun, s.k. främmande lärjunge, bör erhålla studiebidrag från och med klass 7 och stipendium från och med klass 8 enligt de för realskolan gällande grunderna. Främmande lärjunge, som intages i försöksskolans klass 6 från folkskolans klass 6, bör dock erhålla studiebidrag från och med försöksskolans sjätte klass. Främmande lärjunge i klass 9 y bör betraktas som yrkesskolelev.

Stipendierna skall utdelas av studielånenämnden och även i övrigt administreras i huvudsak på samma sätt som stipendierna vid realskolorna. Efter några år torde dock försöksdistrikten själva böra sköta stipendieutdelningen.

Beträffande motiveringen till studielånenämndens förslag torde få hänvisas till den redogörelse, som finnes intagen i propositionen nr 126 s. 48—53.

Kostnadsberäkningar.

Av *studielånenämndens* kostnadsberäkningar inhämtas bland annat följande.

På grundval av uppgifter för omkring 88 procent av de 682 eleverna i försöksskolornas åttonde klass under innevarande läsår har studielånenämnden ansett sig kunna såsom en godtagbar utgångspunkt konstatera en spridning av eleverna på behovsgrupper från 0 kronor till 675 kronor

per elev och läsår, motsvarande ett genomsnittligt årligt stipendium av 307 kronor per elev. För åttonde klassen anser nämnden, att den förut föreslagna restriktiviteten bör medföra en reducering med minst 20 procent av genomsnittsbeloppet eller till 245 kronor.

En enligt dessa grunder företagen beräkning ger till resultat, att stipendiesumman i de nuvarande försöksdistrikten läsåret 1953/54 för klasserna 8 och 9 kan beräknas till sammanlagt 596 000 kronor och för läsåret 1959/60, då eleverna i nuvarande första och andra klassen hunnit upp till klasserna 8 och 9, till 2 833 000 kronor.

För att ge en fullständigare bild av kostnadsutvecklingen beträffande stipendieringen har nämnden sökt göra en prognos för utvidgningen av försöksverksamheten. Prognosen — som nämnden anger såsom mycket approximativ — har gjorts efter det antagandet, att för de närmaste åren ungefär lika många elever årligen skulle börja försöken som de senaste två åren i medeltal varit fallet. Det har därvid förutsatts, att försöken börjar i första och femte klasserna och successivt fortsätter uppåt från dessa klasser. Uträkning av stipendierna på samma sätt som tidigare ger till resultat, att stipendiesumman läsåret 1956/57 — då eleverna från klass 5 läsåret 1953/54 hunnit upp i åttonde klassen — ökas med omkring 174 000 kronor, varför den sammanlagda stipendiesumman det året uppgår till omkring 2 198 000 kronor. För sista beräkningsåret 1959/60 uppgår det sammanlagda beloppet till omkring 4 443 000 kronor.

Nämnden framhåller, att de nu angivna stipendiesummorna rätteligen skall minskas med de belopp, som besparas i realskolorna och gymnasiets första ring genom att försöksverksamheten motverkar stegringen av elevantalet i dessa och därmed minskar åtgången av läroverksstipendier. Några hållpunkter för beräkning av besparingen i läroverksstipendierna kan emellertid icke erhållas.

Till stipendier i försöksskolorna för budgetåret 1953/54 föreslår studielånenämnden ett förslagsanslag av i runt tal 600 000 kronor. Kostnaderna för studiebidrag och stipendier åt 'främmande' lärjungar i försöksskolorna bör dock belasta anslaget till läroverksstipendier.

Remissyttranden.

Yttranden över studielånenämndens förslag har avgivits av riksräkenskapsverket, statskontoret, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning. Beträffande innehållet i remissyttrandena får utskottet hänvisa till den redogörelse, som intagits i propositionen s. 55 och 56.

Departementschefen.

Departementschefen ansluter sig till studielånenämndens förslag och anför i ämnet huvudsakligen följande.

Enligt 1950 års skolbeslut skall ekonomiskt stöd lämnas barnfamiljerna under de obligatoriska skolår, som tillkommer med den nioåriga enhetsskolan. Något definitivt beslut om den närmare utformningen av detta stöd

i en allmänt genomförd enhetsskola föreligger ej. Alternativa lösningar har diskuterats: antingen behovsprövade stipendier eller också generellt höjda barnbidrag för de berörda familjerna. I vad gäller försökstiden har statsmakterna däremot mera bestämt uttalat sig för att studiehjälpsfrågan skall lösas efter stipendielinjen.

Det nu föreliggande problemet består i att finna de lämpliga formerna för ett effektuerande av 1950 års principbeslut om studiehjälp i enhetsskolan under försökstiden.

I likhet med studielånenämnden anser jag, att studiehjälpen till elever i försöksdistrikten bör utformas mot bakgrunden av de från och med nästa läsår gällande grunderna för studiehjälpen i realskolor och därmed i förevarande hänseende jämförliga yrkesundervisningsanstalter. Studiehjälpen enligt det för nämnda skolformer tillämpliga s. k. läroverkssystemet omfattar dels studiebidrag (förut benämnda grundstipendier) till kostnader för inackordering, resor och måltider, dels ock behovsprövade och i vissa fall även studielämplighetsprövade stipendier. Med hänsyn till de skolsociala förmånerna i försöksskolan har studielånenämnden icke funnit motiverat, att där införes studiebidrag. Nämnden har bland annat uttalat, att elev, som fullgör någon del av försöksskolplikten i verkstadsskola, i studiehjälpshänseende skall betraktas som försöksskolelev, vilket alltså innebär, att eleven i motsats till icke skolpliktiga elever i verkstadsskolan ej skulle kunna få studiebidrag. Detta förhållande har påtalats av överstyrelsen för yrkesutbildning som ansett att, då försöksskoleleven i dylikt fall ej skulle kunna komma i åtnjutande av försöksskolans skolsociala förmåner, eleven i stället borde få studiebidrag.

Det angivna exemplet belyser ganska klart frågeställningen i vad gäller ramen för studiehjälpen åt försöksskoleleverna. För egen del anser jag, att den principiella utgångspunkten måste vara, att försöksskolelev i studiehjälpshänseende icke ställes i sämre läge än sina jämnåriga kamrater i realskolan och yrkesundervisningsanstalterna. Jag är ense med studielånenämnden om att studiehjälpen i försöksskolorna i princip ej bör omfatta studiebidrag, eftersom ju de kostnader, som motiverar studiebidraget, till följd av de skolsociala förmånerna i försöksskolan i regel ej uppkommer där. Under föregående avsnitt om statsbidrag till försöksdistrikten har jag vidare förutsatt, att genom särskilda föreskrifter de för folkskolan gällande bestämmelserna rörande bland annat inackordering, skolskjutsar och skolmåltider skall kunna anpassas för tillämpning också vid de speciella förhållanden, som kan tänkas uppkomma på försöksskolans högstadium. Sålunda bör exempelvis en försöksskolelev, som fullgör någon del av skolplikten i central verkstadsskola, även under sådan tid i princip åtnjuta försöksskolans förmåner av inackordering, skolskjuts och skolmåltider. Det får emellertid förutsättas, att en dylik utvidgad tillämpning av bestämmelserna om försöksskolans skolsociala förmåner i vissa fall ej går att genomföra i praktiken. Med hänsyn till vad jag nyss angivit såsom den principiella utgångspunkten i fråga om studiehjälpen åt elever i försöksdistrikten, torde det därför böra få ankomma på Kungl. Maj:t eller — efter Kungl. Maj:ts bemyndigande — på studielånenämnden att, där det i undantagsfall befinnes påkallat, medge, att försöksskolelev skall kunna få åtnjuta studiebidrag enligt läroverkssystemet.

Stipendierna i försöksskolan bör, såsom studielånenämnden föreslagit, få samma storlek som enligt läroverkssystemet, alltså i regel högst 75 kronor i månaden. Stipendierna bör utgå efter behovsprövning. Med hänsyn till att skolgången i försöksskolan är obligatorisk bör däremot prövning av studielämplighet ej komma i fråga. I enlighet med vad studielånenämnden förordat bör vidare stipendierna utgå från och med åttonde klassen, vilken motsvarar den lägsta klass i realskolan, där stipendier kan komma i fråga.

De nu föreslagna, grundläggande reglerna för studiehjälpen i försöksskolan torde ligga helt i linje med de uttalanden från statsmakternas sida, som i förevarande hänseende tidigare gjorts i anslutning till 1950 års principbeslut.

Jag instämmer i vad studielånenämnden anfört rörande viss återhållsamhet vid stipendiernas utmätande i åttonde klassen och motsvarande klasser i realskolan samt om hänsynstagande till arbetsinkomst, när det gäller elev i nionde klassen. Studielånenämndens förslag beträffande studiehjälp åt 'främmande' elev i försöksskolan samt om studiehjälpens administration har ej heller givit mig anledning till erinran. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om lämplig tidpunkt för överförande till försöksdistrikten av beslutanderätten i fråga om stipendieutdelningen.

De nu förordade grunderna för studiehjälp åt elever i försöksdistrikten torde böra tillämpas tills vidare från och med nästa läsår. Kostnaderna för studiehjälpen har för budgetåret 1953/54 av studielånenämnden uppskattats till sammanlagt 596 000 kronor. För ändamålet torde på riksstaten för nästa budgetår böra uppföras ett förslagsanslag av i runt tal 600 000 kronor med benämningen Folkskolor m. m.: Studiehjälp åt elever i försöksdistrikten. Kostnaderna för studiehjälp åt 'främmande' lärjungar bör dock, såsom studielånenämnden anfört, belasta förslagsanslaget till studiebidrag och stipendier åt lärjungar vid allmänna läroverk m. fl. läroanstalter.

Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m.

Detta reservationsanslag är nu uppfört med 475 000 kronor. Kungl. Maj:ts förevarande förslag innebär en anslagshöjning med 125 000 kronor. Beträffande den av skolöverstyrelsen beräknade dispositionen av anslaget för nästa budgetår torde få hänvisas till den i åttonde huvudtiteln, punkten 172, s. 273—276, lämnade redogörelsen.

Utskottet.

I anslutning till den i propositionen nr 126 lämnade redogörelsen för erfarenheterna av den allmänna försöksverksamheten får utskottet anföra följande.

Försök med enhetskoleorganisationen pågick läsåret 1951/52 i 25 skoldistrikt. Innevarande läsår omfattar denna försöksverksamhet 30 distrikt.

För läsåret 1953/54 har skolöverstyrelsen räknat med en utvidgning med 5 nya distrikt. Utskottet finner liksom skolöverstyrelsen önskvärt, att en successiv utökning av antalet försöksdistrikt kommer till stånd. Att denna utökning till en början måste ske i en förhållandevis långsam takt finner utskottet naturligt, icke minst med hänsyn till att den avdelning inom skolöverstyrelsen, vars närmaste uppgift är att svara för försöksverksamheten, skall ha möjlighet att noggrant följa och leda denna verksamhet. Å andra sidan är det emellertid uppenbart att, om ur försöksverksamheten några mera bestämda slutsatser skall kunna dragas rörande den närmare utformningen av den vid 1950 års riksdag beslutade enhetsskolan, antalet försöksdistrikt måste bli betydligt större än för närvarande. Utskottet utgår därför från att en hastigare utökning av antalet försöksdistrikt med enhets-skoleorganisation kommer till stånd i den utsträckning, som ekonomiska, tekniska och personella resurser tillåter. En utveckling i denna riktning synes jämväl vara ägnad att i sin mån råda bot på den platsbrist inom realskolan, som för närvarande gör sig gällande. I samband härmed får utskottet framhålla, att försöksdistrikten i fortsättningen synes böra i möjligaste mån utväljas så, att de bildar sammanhängande regioner. Detta finner utskottet angeläget med tanke på såväl försöken med yrkesorientering och yrkesutbildning som önskvärdheten av att skapa erforderligt underlag för gymnasielinjers anknytning till enhetsskolans slutstadium.

Utanför försöksdistrikten har det på realskolestadiet visat sig nödvändigt att på grund av den för närvarande starka elevtillströmningen och den rådande lärarbristen vidtaga mera tillfälligt verkande åtgärder för att utbygga den nuvarande realskoleundervisningen. Den i propositionen lämnade redogörelsen för den allmänna försöksverksamheten innefattar bland annat uppgifter rörande de i detta syfte vidtagna anordningarna.

Utskottet har i detta sammanhang ansett sig böra fästa uppmärksamheten på de väsentliga skillnader i problemställningarna, som möter å ena sidan beträffande enhetsskoleförsöken och å andra sidan i fråga om den utveckling utanför försöksdistrikten, som tar sig uttryck i inrättandet av inbyggda realskollinjer i folkskolan och andra liknande anordningar på realskolestadiet. Redan när det gäller den grundläggande målsättningen är skiljelinjen uppenbar: enhetsskolan syftar till ett kunskapsinnehåll som icke är identiskt med den gamla skolans. Vid bedömandet av försöksverksamheten med nioårig enhetsskola måste därför hänsyn tagas icke endast till formella kunskapsredovisningar utan också till de andra värden, som är grundläggande för enhetsskolan.

I fråga om utformningen av försöksverksamheten med nioårig enhetsskola vill utskottet framhålla, att 1950 års riksdagsbeslut enligt utskottets uppfattning i princip får anses innebära, att ett tidigare rådande parallellskolesystem inom vederbörande försöksdistrikt — folkskola och realskola — skall successivt upphöra och ersättas med försöksskolans mellan- och

högstadiet. I 1952 års riksdags beslut om vissa grunder för försöksverksamhetens organisation på realskolestadiet (se statsutskottets utlåtande 1952: 174) har visserligen som ett alternativ till ett dylikt förfarande godtagits den anordningen, att det i försöksdistrikt med redan förefintlig statlig realskola under övergångstiden formellt skulle kunna anstå med sammansmältningen av försöksskolan och realskolan till en enhet. Därvid har dock förutsatts att realskolans organisation och arbete så nära som möjligt anpassas efter enhetsskoleprogrammet. Utbyggnad av realskolundervisningen inom ett försöksdistrikt med exempelvis inbyggd linje eller ock partiell försöksverksamhet inom ett och samma distrikt med försöksskola och realskola, vilka i pedagogiskt avseende hålles skilda från varandra, synes enligt utskottets mening såvitt möjligt icke böra komma i fråga i andra fall än där särskilda lokala förhållanden nödvändiggör en dylik organisation, exempelvis i vissa större skoldistrikt.

Såsom ovan nämnts har vissa åtgärder vidtagits för att i andra skoldistrikt än sådana med enhetsskoleorganisation möta den starka tillströmningen av elever till den nuvarande realskolan. Departementschefen har beträffande detta spörsmål framhållit, att under föreliggande omständigheter — de stora årskullarna från 1940-talet sedda mot bakgrunden av att enhetsskolan ännu befinner sig på experimentstadiet samt att nya statliga realskolor icke vidare skall inrättas — statsmakterna måste visa förståelse för kommunernas strävan att utbygga folkskolans högstadium med nya linjer av olika slag, även sådana som leder till allmän eller praktisk realexamen. Utskottet kan ansluta sig till departementschefens ifrågavarande synpunkter men vill dock erinra om sitt uttalande vid 1952 års riksdag (utlåtande 1952: 174) beträffande denna del av den allmänna försöksverksamheten. Härvid framhöll utskottet att, därest inriktningen på att inom folkskolans ram söka inarbeta den nuvarande realskolan skulle bli mera allmän, syntes det enligt utskottets mening som om försöksverksamheten skulle bli föremål för en alltför ensidig utveckling. Utskottet förutsatte därför att, även om dylik försöksverksamhet i viss utsträckning kunde godtagas, strävandena mera direkt borde inriktas på att få denna försöksverksamhet knuten till den nioåriga enhetsskolan med den särskilda målsättning som därmed måste anses given.

Frågan om särskilda statsbidrag till försöksdistriktet en upptogs första gången till behandling vid 1951 års riksdag men löstes därvid endast beträffande statsbidragen till avlöning åt de på försöksskolans högstadium tjänstgörande ämneslärarna. I enlighet med den av departementschefen då hävdade och av riksdagen godtagna principen, att försöksverksamheten såsom ett riksintresse icke borde medföra större kostnader för försöksdistriktet än dessa eljest skulle ha fått bestrida för en 7-, 8- respektive 9-årig folkskola, påtog sig statsverket från och med budgetåret 1951/52 merkostnaderna för ämneslärlönerna, i det att kommun-

bidraget för varje ämneslärarlön hölls oförändrat såsom för folkskollärarlön och alltså kostnadsökningen helt föll på statsverket.

Det nu föreliggande förslaget om särskilda statsbidrag till försöksdistriktet avser att medelst provisoriska bestämmelser åstadkomma täckning för distriktens samtliga merkostnader på högstadiet. Departementschefen har vid sin uppläggning av detta förslag icke ansett sig kunna tillstyrka, att den principiella frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun nu ges en lösning i annan riktning än vad som av statsmakterna hittills antagits som riktlinje i ämnet. Departementschefen har därför utgått från den nyssnämnda merkostnadsprincipen. Förslaget innebär en påbyggnad i olika hänseenden av nu utgående statsbidrag. För påbyggnaden kan dock, framhåller departementschefen, endast uppställas det målet, att slutsumman av de särskilda statsbidragen till ett försöksdistrikt bör i huvudsak täcka distriktets merkostnader. Inom denna ram måste påbyggnaden i olika hänseenden bli skönmässig och kunna göras beroende också av andra än rent ekonomiska bedömanden.

Utskottet ansluter sig till vad departementschefen sålunda anfört beträffande den principiella utformningen av de nu föreslagna bestämmelserna om särskilda statsbidrag till försöksdistriktet. I likhet med departementschefen vill utskottet understryka, att dessa provisoriska bestämmelser icke kan få vara prejudicerande för hur ansvarsförhållandet mellan stat och kommun skall fastställas, sedan enhetsskolan genomförts.

Med hänsyn till den ståndpunkt, som utskottet sålunda intagit i den principiella frågan om fördelningen tills vidare mellan stat och kommun av kostnaderna för försöksverksamheten, har utskottet icke ansett sig böra tillstyrka bifall till det i motionen II: 499 framställda yrkandet, att utöver de av departementschefen föreslagna särskilda bidragen skulle få utgå speciella statsbidrag till försöksdistrikt med svagt skatteunderlag och högt skattetryck.

Utskottet biträder departementschefens förslag, att tillämpningso m r å d e t för de ifrågavarande bestämmelserna i princip bör vara begränsat till sådana skoldistrikt, som med Kungl. Maj:ts medgivande bedriver pedagogisk försöksverksamhet med nioårig enhetsskola enligt de år 1950 beslutade riktlinjerna för skolväsendets utveckling. Utskottet har ej heller något att invända mot att Kungl. Maj:t bemyndigas att efter prövning i varje särskilt fall besluta om tillämpning helt eller i begränsad utsträckning av de särskilda bestämmelserna även å annan försöksverksamhet än sådan med enhetsskoleorganisation. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:ts prövning därvid kommer att bygga på i vilken grad dylik annan försöksverksamhet kan vara av betydelse för utformningen av den blivande enhetsskolan.

Departementschefens förslag, att bestämmelserna om de särskilda löpande bidragen (statsbidraget till ämneslärarlönerna och försökskostnadsbidra-

get) skall äga giltighet under budgetåren 1952/53—1954/55 och att vissa av 1951 års bestämmelser beträffande försöksverksamheten skall få tillämpas jämväl under sistnämnda budgetår, har icke givit utskottet anledning till erinran.

I fråga om statsbidraget till avlöning åt ämneslärare på försöksskolans högstadium innebär departementschefens förslag att statsbidraget med tillämpning från och med innevarande budgetår skall höjas till 100 procent, varigenom försöksdistrikten skulle få täckning för hela kostnaden för avlöning åt ifrågavarande lärare. Utskottet instämmer i vad departementschefen anfört till stöd för detta förslag och tillstyrker alltså, att bidraget höjes till 100 procent. I motionerna I: 387 och II: 483 har yrkats, att denna förhöjning skall erhålla tillämpning räknat från och med budgetåret 1951/52, då verksamheten i de första försöksdistrikten nådde upp i högstadiets lägsta klass, den sjunde. Utskottet, som får erinra om att ifrågavarande försöksdistrikt genom 1951 års förutberörda riksdagsbeslut erhållit täckning för de under budgetåret 1951/52 uppkomna merkostnaderna i fråga om ämneslärarnas avlöning, ansluter sig till departementschefens förslag även beträffande förhöjningens ikraftträdande och avstyrker således bifall till motionerna I: 387 och II: 483 i denna del.

Såsom departementschefen anfört torde åtskilliga invecklade och svårösta problem uppkomma med avseende å anställningsförhållanden för lärare m. m. i den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y. Dessa frågor synes böra utredas ytterligare i anslutning till de första erfarenheterna av verksamheten i klass 9 y. Utskottet biträder departementschefens förslag, att Kungl. Maj:t erhåller bemyndigande att för budgetåret 1953/54 provisoriskt reglera anställningsförhållandena m. m. för lärare och handledare i den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y ävensom meddela föreskrifter rörande avlöning och annan ersättning till dessa samt rörande statsbidrag härtill i enlighet med vad som i övrigt gäller rörande dylikt bidrag på försöksskolans högstadium. I anslutning härtill får utskottet understryka angelägenheten av att denna provisoriska reglering utformas under hänsynstagande till de icke oväsentliga kostnadsökningar och svårigheter i övrigt, som torde uppkomma för skoldistriktet i och med att försöksverksamheten igångsättes i klass 9 y.

I de nyssnämnda motionerna I: 387 och II: 483 har jämväl yrkats, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om en översyn av bestämmelserna om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun för den praktiska utbildningen i enhetsskolan i syfte att jämställa denna utbildning med den teoretiska. Det i motionerna sålunda upptagna spørsmålet, vilket särskilt med avseende å övningslärarnas ställning och statsbidraget till deras avlöning i den praktiska utbildningen på högstadiet erbjuder åtskilliga invecklade problem, får emellertid förutsättas komma under prövning vid den av departementschefen angivna utredningen rörande anställningsför-

hållanden m. m. för lärare och handledare i den förberedande yrkesundervisningen. Med hänsyn därtill torde motionerna I: 387 och II: 483 i denna del icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande tjänstebostäder innebär departementschefens förslag, att försöksdistrikt skall erhålla statsbidrag till dylika bostäder även åt högstadiets lärare enligt samma grunder och bestämmelser i övrigt, som gäller beträffande folkskollärare. Bidraget avses skola utgå retroaktivt till distrikt, som anskaffat dylik tjänstebostad sedan beslut fattats om påbörjande av försöksverksamhet i distriktet. Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen sålunda föreslagit.

Under åberopande av att försöksverksamheten på högstadiet ostridigt föranleder merkostnader för anskaffande av speciallokaler och särskilda inventarier av olika slag, har departementschefen i överensstämmelse med det föreliggande sakkunnigförslaget förordat införande av ett särskilt tilläggsbidrag till statsbidraget för anskaffande av skollokaler och dessas förseende med en första uppsättning inventarier. Tilläggsbidraget föreslås skola utgöra 8 procent av det statsbidragsbelopp, som försöksdistriktet erhåller enligt de vanliga reglerna i 1945 års kungörelse om statsbidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet. Tilläggsbidraget skall enligt förslaget utgå icke blott då det sedvanliga statsbidraget avser högstadiets lokaler, exempelvis en skolverkstadsbyggnad för klass 9 y, eller dylika lokaler jämte lokaler för annat stadium, utan även då det avser endast lokaler för låg- och mellanstadierna, exempelvis en bygdeskola. Utskottet, som finner ett tilläggsbidrag till skolbyggnadsbidraget väl motiverat, har icke kunnat undgå att hysa viss tvekan inför de konsekvenser i olika hänseenden, som kan följa av att tilläggsbidraget skall utgå även i de fall då vederbörande skolbyggnad icke till någon del avser högstadiets behov. Med hänsyn till svårigheterna i fråga om gränsdragningen och i statsbidragstekniskt avseende i övrigt samt med framhållande av att, såsom tidigare anförts, inom ramen av slutsumman av de särskilda statsbidragen till ett försöksdistrikt måste få göras vissa avsteg från den grundläggande merkostnadsprincipen, har utskottet emellertid icke velat motsätta sig, att ifrågavarande tilläggsbidrag erhåller den utformning, som departementschefen föreslagit.

Statsbidrag till anskaffande av den första uppsättningen inventarier utgår enligt nu gällande bestämmelser endast i de fall, då byggnadsbidrag utgår till anskaffande av själva lokalen. Vad departementschefen anført om skäligheten av att ett försöksdistrikt bör kunna få statsbidrag till den första uppsättningen inventarier i undervisningslokaler för klass 9 y även i sådana fall, där enligt gällande bestämmelser statsbidrag ej kan utgå, har icke givit utskottet anledning till erinran, varför utskottet tillstyrker, att Kungl. Maj:t erhåller det av departementschefen i detta hänseende begärda bemyndigandet. I den ovanberörda motionen II: 499 har jämväl

framställtts yrkande i syfte, att nämnda bemyndigande skulle få gälla också i fråga om inventarier för undervisningen i tillvalsämnen i klass 8. Då emellertid det för hela folkskoleväsendet aktuella problemet om statsbidrag till inventarier för närvarande är föremål för sakkunnigutredning, är utskottet icke berett att utvidga ifrågavarande bemyndigande till avsteg från gällande statsbidragsbestämmelser utöver vad departementschefen föreslagit. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen II: 499 även i förevarande del.

Såsom departementschefen anfört bör vid sidan av nu berörda särskilda statsbidragsbestämmelser de för folkskolan gällande statsbidragsföreskrifterna fortfarande äga tillämpning även med avseende å försöksskolans högstadium. Utskottet har icke något att invända mot att Kungl. Maj:t bemyndigas medge de undantag från sistnämnda föreskrifter, som må finnas påkallade för att dessa skall kunna tillämpas jämväl beträffande försöksskolans högstadium.

I motionerna I: 140 och II: 260 har framställtts yrkande i syfte att riksdagen måtte medge skolöverstyrelsen rätt att utan hinder av gällande statsbidragsbestämmelser bereda försöksdistrikten möjligheter till viss hjälpundervisning på enhetsskolans högstadium för elever, som icke kan tillgodogöra sig undervisningen i normalklass. För folkskolans del innefattas nu gällande föreskrifter i ämnet i kungörelsen 1942: 629 med vissa bestämmelser angående hjälpundervisning i folk- och småskolor. Enligt den år 1951 antagna principen om tillämpning å försöksskolans högstadium av för folkskolan gällande statsbidragsföreskrifter är nyssnämnda bestämmelser om hjälpundervisning därmed redan gällande beträffande högstadiet. Med hänsyn härtill torde det ifrågavarande motionsvis framförda yrkandet icke påkalla någon riksdagens åtgärd. I förevarande motioner har även — utan att motionärerna framställt något yrkande i ämnet — berörts vissa svårigheter, som kan uppkomma för till försöksdistrikten inflyttade barn, exempelvis för elever som flyttar in i sjätte eller sjunde klass utan att tidigare ha läst engelska. Beträffande detta av motionärerna berörda problem får utskottet uttala, att Kungl. Maj:t — med stöd av det av 1949 års riksdag lämnade bemyndigandet att medge avvikelser från med riksdagens medverkan tillkomna bestämmelser för att möjliggöra försöksanordningar inom skolväsendets område — torde vara oförhindrad att medge de ytterligare förstärkningsanordningar i försöksskolans undervisning, som i förevarande hänseende må finnas påkallade.

Departementschefens förslag till särskilda statsbidrag åt försöksdistrikten innefattar slutligen införande av ett försökskostnadsbidrag. Detta bidrag avses skola utgöra kompensation för på högstadiet ökade kostnader främst i fråga om läroböcker, förbruknings- och undervisningsmateriel, skolskjutsar och inackordering. Försökskostnadsbidraget föreslås skola utgå med ett belopp per elev på högstadiet vid läsårets början av 15

kronor årligen i försöksdistrikt i stad eller köping och 22 kronor årligen i landsbygdsdistrikt, dock med rätt för Kungl. Maj:t att medge, att det högre bidragsbeloppet må tilldelas stad eller köping med särskilt omfattande glesbebyggelse. Utskottet biträder departementschefens förslag om införande av ett särskilt försökskostnadsbidrag och har icke något att erinra mot de förordade grunderna för beräkningen av detta bidrag. För ändamålet torde, såsom departementschefen föreslagit, böra på riksstaten för budgetåret 1953/54 uppföras ett förslagsanslag av 156 000 kronor, avseende jämnväl kostnaderna för retroaktiva försökskostnadsbidrag till respektive försöksdistrikt från och med det år försöksverksamheten påbörjats i sjunde klass.

Det i propositionen nr 126 framlagda förslaget om studiehjälp åt elever i försöksdistrikten avser, såsom departementschefen framhållit, ett effektuerande av 1950 års principbeslut i detta hänseende. Enligt förslaget, som är utformat mot bakgrunden av de från och med nästa läsår gällande grunderna för studiehjälpen i realskolor och vissa därmed i studiehjälpshänseende jämförliga yrkesundervisningsanstalter, skall studiehjälpen ha formen av stipendier om i regel högst 75 kronor i månaden men bör ej, utom i vissa undantagsfall, omfatta s. k. studiebidrag. Stipendierna, som skall utgå i klasserna 8 och 9, skall utdelas efter behovsprövning men utan prövning av studielämpligheten. I försöksskola intagen lärjunge från annan kommun skall i studiehjälpshänseende behandlas som elev i frivillig skola och alltså åtnjuta studiehjälp enligt det s. k. läroverksystemet.

Utskottet har icke funnit något att erinra mot vad departementschefen i förevarande hänseende anfört och föreslagit. För bestridande av kostnaderna för ifrågasvarande studiehjälp under budgetåret 1953/54 torde i enlighet med departementschefens förslag böra på riksstaten uppföras ett förslagsanslag av 600 000 kronor.

Vad slutligen gäller reservationsanslaget till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. tillstyrker utskottet, att detta för nästa budgetår uppföres med av Kungl. Maj:t äskat belopp, 600 000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna II: 499 samt I: 387 och II: 483, sistnämnda bägge motioner i vad de avse ikraftträdandet av det förbättrade statsbidraget till avlöning åt ämneslärare, godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 27 februari 1953 förordade särskilda grunder beträffande statsbidrag till försöksdistrikten ävensom bemyndiga Kungl.

Maj:t att i de skilda hänseenden, som departementschefen i nämnda statsrådsprotokoll angivit, meddela bestämmelser rörande statsbidrag och därmed sammanhängande förhållanden i avseende å försöksskolornas högstadium:

II. att riksdagen må godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 27 februari 1953 förordade grunder för studiehjälp åt elever i försöksdistrikten;

III. att riksdagen må för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till *Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag* ett förslagsanslag av 156 000 kronor;

b) till *Folkskolor m. m.: Studiehjälp åt elever i försöksdistrikten* ett förslagsanslag av 600 000 kronor;

c) till *Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m.* ett reservationsanslag av 600 000 kronor;

IV. att motionerna I: 387 och II: 483, i vad de ej behandlats under I., icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionerna I: 140 och II: 260 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 maj 1953.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit
från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Näsgård, Ohlon, Leander, Gillström, Näsström, Bergh, Hesselbom, Ragnar Persson, Bergman, Erik Svedberg, Ivar Nilzon och Arrhén; samt
från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malmberg i Skövde, Lindholm, Eriksson i Sandby, Johansson i Mysinge, Widén, Åkerström, Hoppe, Kyling, Persson i Växjö, Hansson i Skegrie, fröken Vinge, herr Blidfors och fröken Ager.

Reservation

av herrar *Bergh* och *Arrhén*.